

UT UR (eller *in i*) ÅSNANS (eller *hästens*) MUN

I Athena Farrokhzads *Åsnans år* (2022) står det:

Åh djurvärldens proletär [...]
och hästens jämlike blir du aldrig (s. 10)
Här är alla artgränser upplösta
Det går en väg mellan hjärta och hjärna
men allt har blivit en åsna inuti åsna (s. 23)

Jag hör Athenas röst på en uppläsning. Ljudet av ”och hästens jämlike blir du aldrig... en väg mellan hjärta och hjärna, men allt har blivit en åsna inuti åsna”, ekar i mitt huvud. Jag har i år efter år läst om, skrivit om, hästarna. Jag har läst hästböckerna, den genre som är en undergenre till flickboken, som handlar om hästar. Som bygger sin dramaturgi på (flick-)läsarens förmåga att *kännakännakänna* med hästen – med den häst som plågas av djurplågare i det kapitalistiska samhället (tex *Black Beauty*) med de fiktiva flickor som RÄDDAR hästar som plågas för de-vi STÅR INTE UT med den vidriga orättvisan. Jag hör: ”och hästens jämlike blir du aldrig” och ett lager av skam läggs över min missionärsgärning, den som handlat om att höja hästbokens status (därigenom, hästens status, djurets status, flickans status, populärkulturens status), den jag skriver om tillsammans med Malin och Katja på vår blogg BaraHästböcker:

Vi pratar om hästböcker här. Vi pratar bara om hästböcker.

Få litterära genrer är så lästa och så älskade. Generationer av tjejer och kvinnor har vuxit och växer upp med hästböckerna. Hästböckerna lär oss saker om livet, om litteraturen, om språket och världen.

Ändå har hästboken omgetts av tystnad. Om man pratar om hästboken i offentligheten och vuxenvärlden gör man det ofta för att avfärda den.

Det är bara en hästbok. Det är bara hästböcker.

Vi kräver att tystnaden bryts. Vi bryter tystnaden nu.

Vi säger att tystnaden är ett svek mot läsarna. Det är dags att fler vuxna börjar ta unga tjejers och andra hästboksläsares läsning och liv på allvar.¹

Och nu. Det finns en åsna.

Jag har upprepade gånger läst *Över alla hinder. En civilisationshistoria* (2000), där Moa Matthis, Anne Hedén och Ulrika Milles skriver om hästens historia (i verkligheten och i fiktionen) som just en civilisationshistoria. Det är genom Hästen, som den Mänskliga Civilisationen byggts upp. Det är

¹ [Vårt manifest till Hästboken | Bara hästböcker \(wordpress.com\)](https://www.barahastbocker.com/vart-manifest-till-hastboken/)

den militära strukturen, det är jordbruket, det är också: Konsten. Det är feminiseringen av den manliga domänen under 1900-talet och det svenska välfärdssamhällets satsning på ridskolor som ger ”alla” tillgång till ridning, som möjliggör hästflickans tillvaro, hon med *utopin broderad i sitt hjärta*. Jag har läst och jag vet att det är Sant. Och nu hör jag, genom Farrokhzads dikt:

oooo oiiii iiiiii o ii (s. 46)

Ljudet av åsnan. Hur den kommer. Matthis, Hedéns och Milles bok heter *ÖVER alla hinder*, jag ser framför mig åsnekroppen, den som smiter *under* hindret, som får jobba för att bygga upp det rivna hindret, banarbetaren.

Jag sk(r)äms och i denna känsla googlar jag ”horses in literature” (vilket jag gör då och då):

Horses were often associated with the *Underworld* and, by association, with *dark primal forces* (including the beastlike energies residing in humans). Pegasus joins this symbolism with *divine and skyborne connotations of flight and the heavens*. Pegasus represents *man’s ability to rise above his base origins* and attain creative and imaginative flight. Indeed, the winged horse is often used as a symbol of *poetic inspiration*.²

Och jag tänker:

VILKEN INSPIRATION VÄLJER MAN VEM HAR MÖJLIGHET ATT “RISE ABOVE”
VEM HAR TILLGÅNGEN TILL HIMMELEN OCH UNDERJORDEN?????

Kanske är det inte åsnan.

tänk att något så bespottat kan gjudas i porslin [...]

På persiska, förklarar jag, finns det två ord för åsna

som båda är en förolämpning (s. 7)

Skriver Farrokhzad. Åsnan blir här, DET DJUR SOM I MÄNSKLIG FORM BLIR MINDRE VÄRT ÄN NOLL. Och det blir så smärtsamt-pinsamt tydligt att: DEN MÄNSKLIGA KLASSHIERARKIN LÄCKER, RIDER, IN I KLASSIFICERINGEN AV ICKE-MÄNSKLIGA VARELSER. Mumlar för mig själv: KLASS, KLASS, KLASSISK (hästbok), KLASSIFIKATION OSV. När orden för åsna blir en förolämpning, innebär det ett sätt att SKRIVA SAMMAN ÅSNAN MED MÄNNISKAN. Men det är såklart, att detta handlar om *vissa* människor. Eftersom *vissa* människor är *mer* människor än Andra.

Men då, det som händer när jag läser HÄSTARNA, är ju, att något i uppmärksamheten *förskjuts*, från människan till hästen. Det är en läsning som glider in i de teoretiska perspektiven djurstudier och ekokritik. Amelie Björck reflekterar i ”Zoopoetiska och metonymiska läsarter” (Bruhn, J., Wingård, R. and Brudin Borg, C. (2022) *Ekokritiska metoder*.) kring möjligheten att läsa litteratur i relation till djur. Hon definierar två olika läsarter: 1, den metonymiska, som studerar *närheten*

² [The Curious Symbolism of Horses in Literature and Myth – Interesting Literature](#)

mellan det mänskliga och det icke-mänskliga djuret, och 2, den zoopoetiska, som undersöker (det mänskliga) språkets möjlighet att överhuvudtaget skildra icke-mänskligt liv. Björck skriver att:

Det kan till exempel handla om att studera hur umgänge eller transformationer mellan djur och människor gestaltas i en roman, eller undersöka litterära former som genom ett poetiskt språk tänjer på själva idén om artkategorier – samt reflektera över *hur dessa framställningar etiskt och kulturellt samspelar med den verklighet som omger verkets föreställningsvärld* [...] frågor om makt och representation (2022, s. 91, min kursivering)

Är det möjligt att med ett mänskligt språk göra rättvisa åt en icke-mänsklig varelse och värld – eller innebär det alltid reduktion, negativ antropomorfism eller rentav övergrepp? Hur arbetar det studerade verkets språk för att *inte* sätta djuret i ”symbolisk tjänst” som metafor för det mänskliga (Driscoll 2015, 213)? (2022, s. 92)

Svaret är att det övergripande fenomen som litterära djur och människor i många litterära skildringar berättar om är *sårbart liv*, alltså detta att vara ömtåliga, kännande varelser underställda fiktionens specifika betingelser. (2022, s. 100)

Språket är alltså kroppsligare och mer affektivt än vi i regel tänker – och det ingår i en mer-än-mänsklig väv av meningsskapande. (2022, s. 105)

Det som dessa läsarter (å, men, fastnar i benämningarna av läs-arter, såklart, klass-klass-klassifikation) innebär är alltså en undersökning av icke-mänskliga djurs villkor i *närheten* av människor, och i förhållande till mänsklig kultur och representation. En sådan läsning tvingar ständigt fram ett ifrågasättande av intention och det som läsaren RÅKAR göra: för det är så lätt att RÅKA reducera till en symbol, och samtidigt är symbolen inte en reduktion, för den placerar den enskilda i en större (vålds-)spiral. Att påminna om såväl icke-mänskliga som mänskliga djurs sårbarhet refererar också till den maktstruktur som kolonialismen och patriarkatet utövar mot människor, vilken läcker in i relationen till djuren:

Flink som en flicka, dum som ett får, alla år är åsnans år (s. 58)

Mulatt betyder mula förklarar de

och eftersom våra fäder är lika lite hästhingstar

som våra mödrar åsneston betackar vi oss för begreppet

Minsann, inte minsta spår av systerlighet hos dessa radikaler (s. 60)

Skriver Farrokhzad. Och jag tänker på Farrokhzads dikt som *så mycket språk*, men är det ett Mänskligt Språk, och vad gör detta språk med Åsnan. De ljudhärmande partierna som kontrast till den intellektuella, referenstäta poesin, lägger in ordvrängningarna (flink-flicka, får-år osv) som

en påminnelse om att det rör sig om ett kontinuum där alla lager av *meningar* får plats, det som Björck benämner, ”en mer-än-mänsklig väv av meningsskapande”.

Jaaaa. Tänker:

VILKA MÖJLIGHETER HAR ÅSNAN SOM HÄSTEN INTE HAR. KAN JAG ANKLAGA HÄSTEN FÖR KLASSAMHÄLLET ELLER ÄR DET BARA MIN SKAM ÖVER ATT VARA DEL I DETTA OFRIVILLIGA VÅLDSAMMA SOM JA, JA, JAG VILLE SKRIVA OM HÄSTARNA. JAG VILLE. VAD GJORDE JAG NÄR JAG LÄSTE HÄST-HÄST-HÄST.

På internet står det:

For author Jeremy James, “men without horses are nothing” and his book *The Byerley Turk: The Incredible Story of the World's First Thoroughbred* centres on the special bond between horse and human. Tracing the story of one of the three founding ancestors of the modern thoroughbred, the book begins in a remote Balkan village in 1679 and charts how the Turk was captured by the British while being ridden as a battle charger and ended up back in Britain with Captain Robert Byerley.³

Detta citat visar: Människan-Mannen som uppbyggd av hästen, dvs, hästen som byggsten, som genom sin roll som byggsten får statusen som den som skapar Människan-Mannen. Och den genetiska sårbarhetens glidning in i nationalismen; ”thoroughbred” översätts till ”engelskt fullblod”, en hästras, enligt Wikipedia, *belt framavlade av människan*,⁴ samt härstammande från tre ”orientaliska” hingstar. Här löper generna, manipulerade – hästen som in i dess minsta beståndsdel, DNA (eller ja, jag vill egentligen inte skriva in mig-min-text-tanke-känsla i detta vetenskapliga paradigmen som reducerar kropp till gen, men ja, ser inget annat val för synliggörandet av våldet?) – samman med nationsbyggandet. Hästens status som civilisation gör alltså att hästen som kropp och varelse, liksom, skrivs sönder, avlas sönder, förlorar sin kropp, blir till en cyborgkropp, skapad av maktlöshet. VAD LIV ÄR DETTA.

Det får mig att tänka på *vampyrerna*. Det är kanske långsökt. Men, vampyren är en varelse skapade av en annan vampyr, genom bitt, därmed räddad-dömd till *evigt liv*. Räddningen och Domen, är därmed SAMMA SAK. Gull Åkerbloms *Silverkniven* (2010) kombinerar vampyr- och hästboksgenren. Ying Toijer-Nilsson skriver i sin recension av romanen: ”En vampyrbok som kulminerar i en skönhetsvision av stjärnstoft som stiger i ett skydrag mot himlen – vem annan än Gull Åkerblom skulle kunna ge detta nygamla ämne en så poetisk vändning?”⁵ Här är hästarna, liksom människorna, vampyrer, vilket gör att (full-)BLODET blir så himla betydelsefullt. Det

³ [Buck of a Lifetime: Horses in Literature \(fei.org\)](http://Buck%20of%20a%20Lifetime%3A%20Horses%20in%20Literature%20%28fei.org%29)

⁴ [Engelskt fullblod – Wikipedia](http://Engelskt%20fullblod%20-%20Wikipedia)

⁵ [Recension: Silverkniven - Gull Åkerblom | SvD](http://Recension%3A%20Silverkniven%20-%20Gull%20Åkerblom%20%7C%20SvD)

betyder att en förhandling mellan det skrämmande och det fantastiska. Handlingen i *Silverkniven* är följande:

Edit hittar en annons om ett ridläger i Råkekullaborgen. Hennes mamma avskyr hästar och protesterar kraftigt, men Edit avgudar dem. Med hjälp av mormor och morfar kommer hon iväg på lägret som kommer att förändra hennes liv.

Edit och de fyra andra flickorna som blivit antagna hälsas välkomna av borgens ägare, de mystiska och vackra Maximilian och Rebecka Vinter. De känns bekanta på något sätt och Edit känner en speciell dragning till Max.

Ridlägret är som inget annat. De rider på nätterna och sover långt in på eftermiddagarna. Men snart börjar kusligheterna rada upp sig. Och en morgon är Katrin borta. Det hela kulminerar i att borgen plötsligt står i brand när de övriga flickorna återvänder från sin nattliga ridtur.⁶

Förhandlingen innebär, en navigation mellan VAD SOM (INTE) ÄR: Sanning, lögn och kunskap. Att hitta sig själv. Att höra samman med hästen blir också en farlig symbios – för hästen (och människan?). Det är SVÅRT ATT VETA VAD SOM ÄR HOT OCH VAD SOM ÄR SKYDD. Det lockande i det farliga, det farliga är ens *pappa*. INTERTEXTUALITETEN: Hästboken som en *extremt* intertextuell genre, som bygger upp sin egen subkultur genom att i verk efter verk referera till en tradition av hästböcker. Men här handlar det om skräckromaner. Och det att vampyr-grejen också är en extremt intertextuell grej – minns exempelvis episoderna i *Twilight: Om jag kunde drömma* (2006) där Bella ägnar massor av tid åt att researcha vampyrism genom fiktion. Det finns dessa LIKHETER mellan hästboken och vampyren. Det är *närheten*, aldrig ofarlig, alltid full av BEGÄR (en navigation mellan en reproducering av hästflickan som sexuellt kompensande (rida hästen såsom mannen kommer ridas) och erkännandet av ett (semi-sexuellt) begär som inte uteslutande berör det mänskliga och därmed blir radikalt). Saxar citat ur texten:

Det var så det alltid började, deras samtal på det ordlösa språk som de inte delade med någon annan. (DET UTVALDA!!!)

Edit anade vad det kunde bero på. Hon lät Lulu vara häst, och Lulu lät Edit vara människa.

De försökte inte göra om varandra. (min kursivering eftersom: DETTA CENTRALT PGA HELA VAMPYRGREJEN HANDLAR OM ATT FÖRVANDLAS)

(Max säger:) Grunden i all mänsklig samvaro med hästar är att vi måste lära oss att lita på varandra, lära oss förstå varandra. När du rider finns det inget annat än du

⁶ [Silverkniven - Gull Åkerblom - Bok \(9789172993648\) | Bokus](#)

och din häst. Och det är en ordlös kommunikation. Det är ett uråldrigt språk och du måste lära dig det.

De måste bli *värdiga* de fantastiska djuren.

Det som var konstigt var att det både gjorde henne förfärad och förtjust. Som om oron var själva förutsättningen för glädjen.

Tenba svarade med sitt lugn. Han smittade henne.

(Max säger:) I natt ska ni rida med ögonbindlar. Ni ska bevisa att ni nu har absolut förtroende för era hästar. Ni kommer att kunna se med er inre blick, var inte oroliga. Det är bara om ni tvekar som det kommer att gå illa.

Det var något med det uråldriga hästspråket som kunde ta sig över långa avstånd.

(DEN MAGISKA KOMMUNIKATIONEN!)

Nej, Råkekullas hästar hade inte varit vanliga hästar. De gjorde som deras ryttare ville bara därför att de själva ville samma sak.

I den svarta jorden vilade Katrin sammanflätad med sin älskade häst. Det var detta han inte hade velat, det var detta han hade velat ha deras hjälp att undkomma. [...]

Men hur skulle de ha kunnat förstå något så obegripligt.

Edit kände hur ett äckel började växa inom henne, ett äckel för Lilian och för sig själv, för den hon nu förstod att hon var. Som blixtar innanför pannbenet såg hon alla som undvikit henne och mobbargänget som skrikit åt henne att hon var ett freak – de hade haft rätt! Hon *var* ett monster!

(Edit säger till Lilian:) Hur skulle jag kunna handla rätt när jag ingenting visste!

Deras gnäggningar lät som isberg som sprack, som dånande föll ner i havet, som vrålade av sorg över sin undergång, och sedan vågorna som slog upp på land och dränkte allt i sin väg. [...] Hästhamnarna ner på marken och istället för de två, silverglänsande hingstarna, stod nu Max och Rebecka Vinter framför dem.

Hon hade *trott* sig veta. Nu fanns det bara vetskap kvar. Hon var en vampyrunge.

Å. TÄNKER PÅ ARVET. TÄNKER PÅ ATT VARA OMÄNSKLIG. Tänker på språket. Sammansmältningen mellan häst och människa. En sammansmältning som är underbar och farlig. För Farrokhzad och åsnan blir det tydligt att den är en riskposition:

Jag är till häften mula, till hälften människa [...]

Är jag kvinna eller monster, myt eller materia (s. 21)

Här görs: ÅSNAN OCH DE *ANDRA*: SOM ALDRIG FULLT UT KAN BLI SUBJEKT UTAN ALLTID ÄR BÅDE MYT OCH MATERIA OCH REDUCERAD TILL DET ENA ELLER ANDRA OCH ALDRIG VERKLIG VARELSE. Det avslöjar en (icke) privilegierad

position och en total sårbarhet inför mänsklighetens maktgörande. För vampyr-häst-flickan är det visserligen också *farligt* men kanske mer befirande (?). Att upplösas som subjekt (ELLER? återkommer till detta), på det sätt som Vinciane Despret beskriver i artikeln ”The Body We Care For: Figures of Anthro-po-zoo-genesis” (2004):

Unintentional movements of the rider occur [...] when the rider thinks about the movements the horse should perform. The horse feels them and, simultaneously, reproduces them. A careful analysis of these unintentional movements made by the human body has shown that these movements, in fact, are exactly the same as the ones the horse performs. [...] Human bodies have been transformed by and into a horse’s body. Who influences and who is influenced, in this story, are questions that can no longer receive a clear answer. Both, human and horse, are cause and effect of each other’s movements. Both induce and are induced, affect and are affected. Both embody each other’s mind. (s. 115)

Det handlar alltså: Om en relation mellan häst och människa som går *åt båda håll*, som innehåller ett språk som *inte är ett språk*. Jag tänker att det säger något om SPRÅKET. I den poetiska och kritiska strömning som kallas ekopoetik står just SPRÅK och (ICKE-)SUBJEKT i fokus. Peter Degerman reflekterar i *Tala för det gröna i lövet. Ekopoetik som estetik och aktivism* (2018) kring begreppet som

En gemensam poetik, en särskild hållning i relation till subjektet [... Det är] en särskild ekopoesi och en särskild ekopoetisk position som [Rebecka Kärde] avser, där man ”hela tiden vill träda tillbaka som poetiskt subjekt, ge plats åt det materiella, det icke-mänskliga, det som är utanför diktens traditionella domäner” [...] En kropp bland andra kroppar. (2018, s. 19)

Och jag tänker: MEN, ATT ATHENA GÖR SNARARE MOTSATSEN – ATT FRÅGA: VEM HAR RÅD ATT AVSÄGA SIG SUBJEKTET? OCH: DET ENA BEHÖVER INTE UTESLUTA DET ANDRA? Går det att vara subjekt och ändå ifrågasätta det? Går det att tillåta sig ett jag, och ändå säga, att det inte är *ett* jag utan att *mitt* jag snarare är *mina* jag och att JAG MÅSTE VARA JAG och jag måste HATA & ÄLSKA migmigmigmig. Reflektionen blir både (språk)filosofisk och politisk. Och det politiska blir centralt för Degermans redogörelse:

Michel Serres koncept *parasitism* [...] Också om en hårdragen förståelse av begreppet inte tjänar till någon egentlig diskursiv analys av förhållandet mellan estetiska och aktivistiska tendenser inom ekopoesin, så kan det med hjälp av den vara möjligt att visa hur ekologiska frågor är implicit närvarande i poesin (s. 33-34)

Alltså: VAD ÄR VÄRD (värld!) OCH VAD ÄR PARASIT AV AKTIVISMEN OCH POESIN? VAD ÄR POESINS "URSPRUNG" OCH MENING/SYFTE? Tänker den vredgade sorgen i Farrokhzads dikt:

Vad är människan för girigt djur [...]
Hur kan en kropp som själv ska förmultna
vägra omfatta ändlighet (s. 17)

Degerman skriver:

Oavsett om den miljöpolitiska handlingen uppfattas som något textexternt, något som kan avspeglas mimetiskt eller kommuniceras tematiskt genom litteraturen, eller om den uppfattas som textintern, där den litterära texten i sig utgör en miljöpolitisk handling, är således termen aktivism problematisk. [...] ligger en litterär aktivism tolkad på det sättet nära de pejorativa betydelseerna av agitation och propaganda, *agitprop*, där de estetiska elementen är helt underordnade budskapet, där inget utrymme lämnas åt tvetydigheter eller skilda tolkningar [...] En sådan extrem syn på konstens funktion är naturligtvis omöjlig, och den var omöjlig redan under sovjetisk *proletkult* – ekokritisk aktivism bör därför snarare uppfattas som ett särskilt nära förhållande mellan litteratur och politisk aktivism (s. 61)

Och jag tänker: NÄRHET ÄR INTE SAMMA SAK SOM REDUCERING! ATT OCKSÅ LÄSA POLITIKEN SOM POETISK? Och jag tänker: VAD GÖRA MED UTOPIN???

Degerman:

Den av hippierörelsen så omhuldade "vattumannens tidsålder" kan därmed förstås som en parasitär process där det "gröna" tränger in i civilisationens "gråa", in i stadens gråa, och förändrar den på ett okontrollerat sätt, men i en bestämd riktning – från kultur till natur. (s. 78)

Och jag tänker: KANSKE ATT DE TEXTER JAG SKRIVER OM INTE RIKTIGT GÖR DETTA, UTAN SNARARE PEKAR PÅ DEN SÅRBARHET SOM FINNS HOS DET GRÖNA SOM INTE FULLT UT TILLÅTS VARA GRÖNT (MEN INTE HELLER GRÅTT). VAD GÖRA MED SÅRBARHETEN I CIVILISATIONEN???

SYMBOLN FÖR CIVILISATIONEN SOM UTGÖRS AV EN HÄST... Och civilisationen som skadarskadarskadar allt som...

Eftersom redan kvinnorna och de etniska minoriteterna berövats möjligheterna att tala får man anta att skillnaden här, mellan postkoloniala genusstudier och djurstudier, är en gradskillnad snarare än en artskillnad... Att vara en del av den hegemoniska forskningen, de etablerade disciplinerna, är redan det ett sätt att utöva

det Spivak kallar ”epistemiskt våld” mot de marginaliserade och underlydande. (s. 133) Kritiken av det sätt på vilket den tidiga regionala ekopoetin, liksom beat- och hippierörelsen, höll fram den amerikanska ursprungsbefolkningens levnadssätt nära naturen som föredöme och korrelerat kan också påminna en hel del om Claire Colebrooks kritik av det hon kallar ”normativa kroppar” inom den del av det posthumanistiska tänkandet som har gått under beteckningen den affektiva vändningen – nämligen ”barnet”, ”buddhisten” och ”djuret”: *The animal is nothing more than orientation or potential action for the sake of ongoing life, not yet burdened by the life-stultifying questions of the intellects* (2014, 136) (s. 138) Också om indianen, djuret och buddhisten kanske kan sägas utgöra bilder av det vilda – inte som normativa kroppar i nymaterialistisk mening, utan som troper, som symboler, som *totem* – handlar det i lika hög grad för alla levande varelser om att återfinna *a sense of place*, [inte] ett färdigt ”hem”, ett naturligt *oikos*, utan snarare om att slå ner bopålar utanför det etablerade, civiliserade, utanför systemen – att slå rot på en plats ”utanför” och förgrena sig där (s. 143)

Och jag tänker, i en känsla av galenskap, försöker reda ut, känslan av, skulden av, synden, guden, språket utan språk – ursäkta denna upplösning av argumenten men det är som om texten inte klarar mer nu!: DE SOM BERÖVATS VS DE SOM ALDRIG HAFT – GRÄNS ELLER ICKE-GRÄNS? VAD GÖRA MED LYSSNANDET? PLACERA RÖSTEN HOS DEN SOM HÖR? HÖR FÖRFATTAREN TILL DEN SOM UTÖVAR EPISTEMISKT VÅLD MOT DEN SOM DEN TALAR FÖR? TÄNKER PÅ ATHENAS ÅSNA SOM VERKLIGEN INTE NORMATIV, GENOM ATT DEN HAR RÖST? GENOM ATT DEN TVINGAS VARA MÄNSKLIG?? TVINGATS IN I METAFOREN? ALDRIG OSKYLDIG ELLER REN... HUR ÄR DET MED HÄSTARNA?? RELATIONEN TILL DE FAKTISKA HÄSTARNA?? DET KOLONIALA I DETTA – VAD FINNS REDAN PÅ DEN PLATS DÄR EN SLÅR NER PÅLARNA – DET KOLONIALA I ATT ÄLSKA NATUREN. I ATT VILJA VARA UTANFÖR. DEN OMÖJLIGA POSITIONEN. ATT ACCEPTERA (SITT VÅLD).

Jag vill skriva om två andra hästböcker som handlar om hästarna och världen och värden och parasiten och generna och blodet och civilisationen(s död): Maja Lundes *Przewalskis häst* (2021) och Katie Cooks (text) och Elli Puukangas (bild) *Mörkerets sång* (del av serien *Star Stable. Ödesryttarna*). Medan den förra är en dystopisk vuxenroman som skildrar generationskonflikter och genomgående lästs som kuslig klimatskräck, är den senare en seriebok för barn och unga, del i det fiktiva universum som böckerna och spelet *Star Stable* utgör (detta universum utgör en kapitalistisk dröm:

Star Stable har sedan starten 2011 byggt upp en hel värld av hästrelaterad underhållning kring den fiktiva världen Jorvik. Vid sidan av huvudspelet har Star Stable även två ”companion apps” för lite yngre användare. Den största av dessa heter Star Stable Horses och går ut på att användaren tar hand om ett föl. Det finns även kapitelböcker och några av karaktärerna släpper även musik. Spelet finns i över 180 länder och har översatts till 14 språk.⁷⁾

Genremässigt, och ideologiskt, befinner de sig i motsatspositioner. Ändå finns det SÅ MÅNGA LIKHETER. Jag läser Lundes roman och antecknar:

Tänker på ekonomin.

Tänker på zoologin. Att avla för att bevara.

En ny betydelse av att Rädda Hästen (vilket är ett mycket vanligt motiv i hästboksgenren): Avla, hindra att arten dör ut. Att rädda arten. Det utdöende. Men för vems skull bevarar man.

Det dystopiska.

Myterna. Berättelserna om hästarna.

Hur hästarna hör samman med världen.

Citerar:

Dessutom glömde Isa djuren, de var ju inte till för oss, vi var lika mycket till för dem.

En tarpan, det måste vara en tarpan, vildhästarna som tidigare levt i frihet på de preussiska stäpperna samt öster om Uralfloden [...] Den var liten, mörk och raggig, tung och trött, inte alls som jag föreställt mig vildhästar – i galopp över stäppen med vind i man och svans.

”Han har funnit den sista, sanna vildhästen” sa Poljakov. ”Den måste givetvis få ett riktigt namn nu, ett latinskt namn, ett som hedrar dess upptäckare.”
(NAMNGIVANDET: SOM CARL VON LINNÉ, SOM BIBELN.)

Vildhästarna har inte levt, inte så som det ligger i deras natur att leva, på över hundra år. De har bott i djurparker och reservat, har varit beroende av mänsklig hjälp för sin överlevnad. Av hjälp med att undvika inavel. *Survival of the fittest*, även i fångenskap.

Dina hästar, som om han sa *dina nallar* eller *dina dockor*.

”De är inte mina”, säger jag.

”Nej, visst” han skrattar.

”Varför skrattar du?”

”De är ju dina Karin.”

⁷ [Danska Egmont blir majoritetsägare i spelutvecklaren Star Stable \(di.se\)](http://danska.egmont.se)

”Men du vet varför vi är här” säger jag.

”För att de ska bli sina egna?”

”Ja.” [...]

”Kallar du dem vilda? De är väl inte riktigt vilda om de lever i fångenskap?”

Fångenskap. En del använde det ordet för djurparker och hägn. Förr i tiden var zoologiska trädgårdar fångelser för djur men i Heiane hade djuren det bra. Och utan oss skulle de inte överleva.

VAD BETYDER SORG

VAD BETYDER FRIHET

VAD ÄR LEVANDE

Texten navigerar mellan maktpositionen i ÄGANDET, och maktlösheten i katastrofen. Det övergrepp det innebär att *rädda*. Jag inser att min läsning av Lundes roman öppnar sig för frågor, medan jag, när jag läser Cooks och Puukangas bok genast går in i en kritisk position, antecknar:

Tänker på hur texten hela tiden upprepar situationen, tjarar in vad som händer. Tänker på att den ”onda färgen” är grön och lila, och jag tänker på H. P. Lovecrafts novell *FÄRGEN FRÅN YTTRE RYMDEN*, som sattes upp som teater på Backa Teater 2021, där färgen är något främmande som får all växtlighet att dö och alla människor att bli galna.

Det finns ett magiskt band mellan häst och ryttare, men hästarna har liksom ingen personlighet, förutom att den beskrivs till viss del antropomorfisk, typ (hästen) Concorde är ”värdig”. Det sägs liksom bara att banden är magiska, men man får aldrig veta HUR de är magiska. Hade också velat se det mer i bild?

Tänker att det är ett slags *quest*, en hjälteresa in i mörkret med ett mission att rädda.

Detta att hela Jorvik är *beroende* av trädet. Hur trädet smittar med sitt mörker. Också hur *häst och träd hör samman*.

Hästen som blir ett monster.

Det onda som grundas i en vilja att låta hästen leva.

Att hästen heter Caliban:

Caliban, son of the witch Sycorax, is an important character in William Shakespeare’s play *The Tempest*.

His character is one of the few Shakespearean figures to take on a life of its own “outside” Shakespeare’s own work: as Russell Hoban put it, “Caliban is one of the

hungry ideas, he's always looking for someone to word him into being ... Caliban is a necessary idea.”⁸

Tänker att det finns så mycket som relaterar till sagor och myter. Att offra.

Mörkrets sång arbetar med en fantasymiljö, som bygger upp naturrelationen kring en egen logik. Logiken bygger på en romantisk idé om likhet och skillnad, om det vilda och det tama. Tänker på att alla dessa tre böcker handlar om SPECIELLA HÄSTAR (Bråkekullahästarna är inte tama, Starbreedhästarna är magiska, Przewalskis är urhästen som inte kan tämjas). Hade ÅSNAN kunnat vara speciell? Jag håller detta *speciella* i minnet när jag läser Erik van Ooijens ”Att läsa naturlyrik utan naturen” (Bruhn, J., Wingård, R. and Brudin Borg, C. (2022) *Ekokritiska metoder*), här kollapsar idén om Naturen in i en in-ut-gränslös värld som genom POESIN ifrågasätter såväl möjligheten till omsorg som tron på en naturlighet.

Hur kortvarig upplevelsen än må vara ger denna subjekt-objekt-dualismens kollaps spontant upphov till en aldrig så svag förnimmelse av värme gentemot vår värld, i vilket vi själva ingår. Denna värld, som inkluderar allt, är en värld utan centrum eller yttre gräns. Omgivningen poetik låter oss ana denna värld genom att undergräva vad Jacques Derrida har kallat den fundamentala metafysiska distinktionen mellan insida och utsida. (2022, s. 55)

Hos (Timothy) Morton finns ett tydligt ideologikritiskt anslag som först och främst riktar sig på själva begreppet ”natur”. Naturen står i vägen för ett ekologiskt tänkande. Också för naturälskaren [...] är naturen något från oss avskilt, som dyrkas i fetischerad form. Morton drar en parallell till den manliga blicken [...] Finns det inte något sadistiskt i Bellmans livsbejakande naturdyrkan, som växlar mellan att glupskt sluka en art med ögonen och en annan med munnen? (s. 57)

Varje läsning öppnar för fler frågor än den kan besvara. Framför allt öppnar den dikten för en rad sammanhang som plötsligt visar sig vara relevanta trots att de befinner sig utanför dess skenbara gränser. [...] ”bra” ekopoesi är inte nödvändigtvis den som explicit uppmanar till omsorg om naturen utan snarare en som ifrågasätter idén om Naturens naturlighet. (s. 60)

Jag tänker: ÅÅÅ DETTA SÅ SPÄNNANDE: IN-UT!! FÖR HÄSTARNA. VAD GÖR DETTA. UPPLÖSNINGEN SUBJEKT-OBJEKT!! HÄSTARNA. MEN ÅSNANS POSITION HOS ATHENA I DETTA?? JAAA, ATT HA RÅD. ÄGANDE ÄTANDE! DETTA MANLIGA...??? NATURLIGHETEN! VAD GÖRA MED POESINS FORM – NÄR ÅSNAN TALAR????? VAD GÖR DET?? ATT SYNLIGGÖRA VÅLDET I OMSORGEN??

⁸ [Caliban - Wikipedia](#)

Min tanke flackar ut i en rad av frågetecken. Jag börjar bli trött. Försöker ändå ytterligare begripa *vad som händer*, genom Ann-Sofie Lönngrens ”Maktkritik och antropocentriska läckage” (Bruhn, J., Wingård, R. and Brudin Borg, C. (2022) *Ekokritiska metoder*), där det antropocentriska jämförs med det patriarkala och heterosexuella:

I litterära texter tillkomna i patriarkala samhällen finns, hävdar (Sandra) Gilbert och (Susan) Gubar, en feministisk undertext som skrivs över av en kulturellt mer vedertagen berättelse. Begreppet de använder för denna undertext är ”palimpsest”. (2022, s. 143)

[Enligt queerteorin är heterosexualitet alltså] socialt konstruerad maktordning som måste iscensättas på nytt och på nytt i varje given kontext, men som ändå alltid ”läcker” *någonstans*. (s. 145)

Detta gäller också mänskliga kroppar, som är såväl omgärdade som genomsyrade av icke-mänskliga krafter (s. 148, se också Bennett, Jane. *Vibrant Matter : a Political Ecology of Things*. Duke University Press, 2010.)

Kanske är det just när en analys når *orimliga, otroliga* resultat som vi bör beakta den särskilt noga, eftersom den då pekar mot någonting nytt, någonting som inte var allmänt vedertaget och som vi inte redan visste. (s. 152, min fetstil, pga, *affekt*)

Alltså: DET ÄR – NÅGOT DOLT... DET ICKE-MÄNSKLIGA INUTI MÄNNISKAN. & SÅ DETTA!!!! DEN ORIMLIGA TOLKNINGEN!!! HUR NÅ EN SÅDAN!! PÅ VILKET SÄTT ORIMLIG??

Och jag undrar: Är orimligheten tillgänglig – för alla?

I *När det vilda hjärtat* (1943, 2012) skriver Clarice Lispector:

Hästen som jag hade fallit av väntade på mig vid floden. Jag satte mig på hästryggen och flög fram över slutningarna där skuggorna redan svalkande började bre ut sig. [...] Jag kände den levande hästen nära mig, en förlängning av min kropp. Vi andades båda ungt och med klappande hjärta. (s. 83)

En häst sprang just då fritt över den stilla slätten, benens rörelser gick knappt att se. [...] Skakad hade hon tänkt: allt, allt. (s. 236)

... och då kommer ingenting att kunna hindra mig när jag går mot döden utan rädsla, från varje strid eller vila kommer jag att resa mig stark och vacker som en unghäst. (s. 244)

Jag tänker på det ORIMLIGA i att låta hästen vara ALLT. Det är ju exakt så det är. Jag tänker på *åsnan*. Aldrig, Allt. Farrokhzad skriver:

och att jag åt en åsna av sorg (s. 22)

Och

Åsnan: Och om det fanns en annan verklighet [...]

Mäter du aldrig avståndet mellan

ditt huvud och mina hovar (s. 24)

ÄR DET SOM, ETT HOT ELLER EN MÖJLIGHET.

Det anstår mig inte att göra mig mindre åsna än vad jag är (s. 27)

ATT INTA ROLLEN SOM DEN DUMMA, VÄGRA TÄNKA SMART OSV

Mulan, skriver evolutionslärans fader, är ett överraskande djur

Att en hybrid kan besitta större vett, minne (s. 30)

HYBRIDENS PÅTVINGADE MINNE

Just det, ropar hon, legionärerna plåstrade om

åsnan och döpte den till Bambi

Har du hört något så bombat, en åsna uppkallad efter ett rådjur (s. 40)

NAMNGIVANDET (igen) SOM OM ÅSNAN HÄR ÄNDÅ DRÖMMER OM
UPPRÄTTELSE ELLER HÄMND?? ÄR DETTA ANTROMORFISM MEN DET ÄR MER
ÄN SÅ DET ÄR DJURET GJORT TILL MÄNSKLIGHETEN. METAFOREN SOM
TRÖSTAR OCH DÖDAR. MAKTEN MELLAN ARTERNA EN ARTENAS KRIG ÅÅÅÅ
VÅLD.

HISTORIEN...

Den globala handeln med åsnor har exploderat

Huden kokas till en salva som anses bromsa åldrande (s. 65, min kursivering, pga OMG)

ATT MATERIEN BLIR TILL EN, BLI TILL MATERIAL FÖR EVIGT LIV

Det finns andra djur än åsnor, säger min vän (s. 86)

DEN NÖRDIGA LÄSNINGEN, ATT LÄSA GENOM EN ART – ÄR DET ETT
ÖVERGREPP ELLER TRÅNGSYNTHET ELLER ETT ÖPPNANDE

Jag har läst i skam och skuld och våld. Jag. Skadar. Försöker, försöker. Min mänsklighet i denna
nation i denna tid. Jag måste skriva mitt jag för att, markera att mina jag är, splittrade, KAN
MAN ÄLSKA BÅDE ÅSNOR OCH HÄSTAR, kan poesin vara en plats, kan den skada i en
rimlig riktning, kan den äta hö och havre, kan den äta kalibaniskt, kan jag bära narrativet i ett ljud
som inte är ett ord, kan det icke-ordet rädda utan att rädda, vara rädd utan gud, vara ledsen. Av
sorg. Skriver av sorg. Vill säga förlåt. Och ja:

Det går en väg mellan hjärta och hjärna

men allt har blivit en åsna inuti åsna

/ en häst inuti en åsna, en åsna inuti den trojanska hästen, en pälsig mulåsna inuti människan,
inuti, utanför, ordens riktning i munnen, i tiden, i rummet, bär på det /